

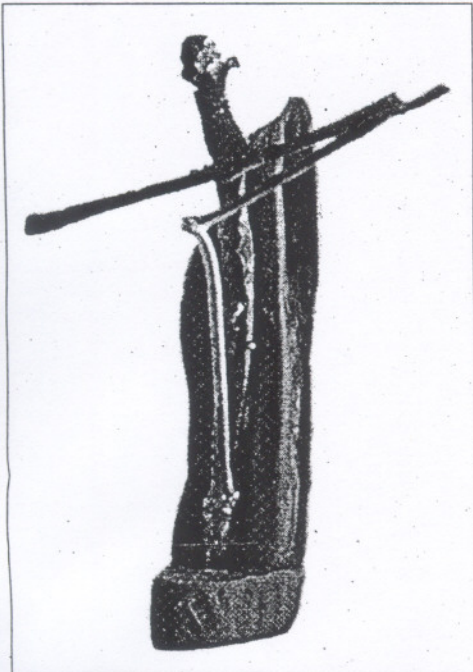
Önmagunk nyomában 2.

A nemzeti jellem problémája – Hódi Sándor pszichológust kérdeztük

■ GRUIK IBOLYA

Milyenek a vajdasági, a délvidéki magyarok? Mások, mint általában a magyarok? Vagy csak annyiban különböznek, mint amennyire nyelvükben, nyelvjárásukban sem egyformák? Hogyan hatott rájuk (ránk) a kisebbségi lét, az anyaországtól való különélés? Vannak ennek pozitívumai is, vagy csak a hátrányról beszélhetünk? Milyen a táj és a lélek összefüggése ebben a vonatkozásban?

És általában véve, a nemzet egészét tekintve, különbözünk-e más népektől? Van-e magyarok gondolkodásmódjának, érzelmvilágának, viselkedésének olyan ismérve, ami más népekre nem, vagy kevésbé jellemző? Másokban milyen kép alakult ki rólunk, és milyenek látjuk mi őket? A pszichológussal készített interjúorozatunkban ezekre a kérdésekre kerestük a választ, de helyzetünkkel, körülményeinkkel, közérzetünkkel kapcsolatos más pszichológiai témák is szóba kerültek.

■ Mi, illetve ki a magyar? Hova vezethető vissza az említett „lelki torzulás” eredete?

– Ha elfogadjuk, hogy a magyarság lelkületében törés állt be, nehéz volna megmondani, hogy az pontosan mikor történt. Bizonyosra vehető, hogy egészen más volt a magyarok honfoglalás előtti, és honfoglalás utáni életérzése. Korábban a határtalan síkság urai voltak, korlátlanul barangoltak, aztán bekerülve a Kárpát-medencébe, amit sohasem tudtak teljesen belakni, együttélésre kényserültek az itt talált, vagy később ide bevándorolt népekkel.

Az egykori bizánci császár, Bölcs Leó a korabeli magyarok jellegzetes vonásai között említi szabadságszeretetüket és a vitéz, bátor magatartásukat, amelyből valami talán a későbbi századokra is maradt. A magyar nép azonban már a honfoglalás előtt jelentős keveredésen ment keresztül, a Kárpát-medencében töltött ezer év alatt a történelmi körülmények folytán (nagy veresések, nagyarányú betelepítések következtében) ezzel folyamatosan szembe kellett néznie. A keveredés hatása nyilván kölcsönös volt: amennyi „idegenséget” magába olvasztott a nép, annyit a „magyar szellemiségből” is rányomott a betelepült, beolvadt elemekre.

Aztán jöttek a sorcsapások. A trianoni ország-csonkítás mérhetetlenül súlyos és maradandó sebet ütött a nemzet lelkén. Általános depresszió lett úrrá az egész nemzeten. Még magához sem tért, jött a második világháború, a szovjet megszállás, a kommunista diktatúra. És mégis, 1956-ban újra erőt vett magán a nép, felizzott valami a régi lelkületből a forradalom leverését követően aztán tovább mélyült, szinte beleégett a német kollektív tudatába a folytonos veszteség-érzés.

■ A sokat emlegetett Tamási Áron gondolat, mely szerint azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne, jellemző a magyarokra? Az otthontalanság érzése is beleégett a kollektív tudatunkba?

– Aligha létezik olyan tudomány, amellyel a lelkület apró összetevőit szét lehetne választani. Vannak azonban olyan lelki sajátosságok, amelyek századokon átívelnek, és a mai magyarságra is jellemzők. Ilyen például az otthontalanság-érzés. Ez az érzés elsősorban a kisebbségben élők sajátja, de az anyaországiak számára sem idegen.

A magyarok – éljenek bárhol a világon – mindenütt árvának, otthontalannak érzik magukat. Kisebbségi vagy nagyobb mértékben, de idegen számukra a körülöttük levő világ, ahogyan ők is idegenek a körülöttük élő népek számára. Vannak más állandónak tűnő ismérveink is. Ravasz László szerint a magyar mindig a lét és nemléti kérdésé-

sével van elfoglalva. Mindig készen áll a legrosszabbra, viszont a legmélyebb elbukásból is lábra áll. A sorcsapások folytán lelkülete hasonló azokhoz a szigetlakókéhoz, akiket időnként elsodor az árvíz, de előtte is, utána is szántanak, vetnek, aratnak, teszik a dolgukat.

A kisebbségek pedig úgy élnek, mint a tűzhányók oldalára települt községek lakói, a fenyegető elemi csapás árnyékában, valami megfoghatatlan végzettség azonban oda köti őket ahhoz a tájhoz, ahol élnek. Az otthontalanság és fenyegetettség-érzés miatt persze sokan vándorbotot fognak, ám bárhová veti őket a sors, az otthontalanság-érzéstől nem szabadulnak. Lehet, hogy így van, lehet, hogy nem. Mindenesetre ezt az érzést jól ismeri minden magyar ember.

■ Sokan emlegetik, hogy jellemző ránk az „Ej, ráérünk arra még!” magatartást is.

– Azt mondják, hogy a Trianonban szétört Magyarország előtt kemény kiállásúak voltak a felmenő őseink, olyannyira hogy minden királynak először a rendszeres, kevély ellenzékiéget kellett megtörnie, s csak aztán ütközött meg a kívülről jövő ellenséggel. Ennek a sokszor passzív ellenállásban megmutatózkodó konokságnak köszönhetően a magyar sokáig képes tűrni, és példátlan terheket tud elhordozni. Ravasz László szerint ennek a türelemnek az elfajulása az értelmetlen tűrés, a tehetetlen beletörődés, a patópálos lelki magatartás, amely a sorozatos sorcsapások után kezd mindinkább általános nemzeti jellemvonássá válni.

Ki ne tudna száz példát felsorolni mulasztásainkra, amelyek nem csak következményei, hanem okai is voltak balsorsunknak. Ismerős vonás ez is, szomorúan magyar vonás. Hadd illusztráljam egy kínáló példával. A kommunista rendszer összeomlását követően az ellentmondásos politikai, gazdasági, társadalmi átalakulási időszakot az érintett népek többsége, kisebb vagy nagyobb mértékben, de képes volt saját javára fordítani. Csak a magyar nem élt a lehetőségekkel. Egykedvűen hagyta, hogy az idő elmúljon fölülte. Az égvilágon semmit sem tartott érdemesnek arra, hogy megmozduljon érte. Azokat is, akik mozdultak volna, cserbenhagyta, gondoljunk csak a kisebbségi autonómiák, a kettős állampolgárság ügyére, vagy a nemzeti integráció irányában tett bármilyen jellegű kezdeményezésre. Ez

a fáradt érzéketlenség, ez a megjáhuzkodott tűrés, az üres szájhűködés, a cselekvésképtelenség markánsan jelen van úgy az anyaország egy helyben topogásában (vagy inkább elszegényedésében), mint az elcsatolt nemzetrészek szendergésében.

■ Szeretjük a történelmet okolni azokért a sorcsapásokért, amelyek értek bennünket. Tényleg a történelmi igazságtalanságok áldozatait vagyunk?

– A sorozatos sorcsapásokat a magyarság „történelmi igazságtalanságként” fogja fel és éli meg. A történelem azonban se nem igazságos, se nem igazságtalan, közömbös a népek harcával és az emberek szenvedésével szemben. Persze ettől még a vereségek súlyos traumát jelentenek. És mivel „elégítetlenre” nem nyílt lehetőség, maradt a belső őrlődés. A sorozatos sorcsapások a nemzet eszmei-pszichológiai önvizsgálatát szinte minden kiemelkedő értelmiségi számára kötelező érvényűvé tették. A szellemi élet kiválóságai a nemzeti lelkiségben kezdte keresni a balsors okát, míg nem eljutottak a „lelki torzulás” gondolatáig. Ez a vádaskodó önvizsgálat máig jelen van a magyar közgondolkodásban. A kíméletlen önostorozás, deherozálás közepette – ennek mintegy ellensúlyozásaként –, felmerült az a gondolat is, hogy talán nem is a magyar nép lelkületével van baj, hanem a vele együtt élő népek, a „más lelki alkati” emberek felelősek nemzeti balsorsunk alakulásáért.

A pszichológia jól ismeri a bűnbakképzési mechanizmust, amelyssel szorult helyzetekben olykor mindannyian élünk. Az „idegen lelki alkatiakkal” szembeni ellenérzés beleillik ebbe a jelenségkörbe. Tény ugyanakkor, hogy a magyar társadalom nem teljesen homogén, s a különböző érdekcsoportok politikai, gazdasági, szellemi befolyásának a függvényében alakult a történelem, és szerveződik ma is az élet.

A nemzet eszmei-pszichológiai önvizsgálatában mérföldkőnek számít a Szekfű Gyula által szerkesztett Mi a magyar? című több mint félezer oldalas könyv, amelyben a magyarság szellemi nagyjai vallanak a nemzethez fűződő kapcsolatokról, útbiztatást kínálnak azok számára, akik a különféle befolyások, szellemi áramlatok, propagandák káoszában nem tudják többé, kik is, mik is ők valójában.

A könyv, még mielőtt megjelent volna, pusztán címének a kiszívogatásával nagy visszhangot keltett, és inspirálónak hatott a magyar szellemi életre. A jellem, a nemzeteszmé, a mi a magyar?, ki a magyar?, mivé vált vagy lesz a magyar? jellegű kérdésekkel foglalkozó könyvek és cikkek lavináját indította meg, amelyek – a közelgő viharfelhők hatására (ne feledjük, hogy a második világháború küszöbén vagyunk) – csakhamar vigasztalan feketére festették a magyar égboltot, elsiratva a magyar múltat, jelent és jövőt.

(Folytatjuk)